

7. november 2023

Lahend taotluste 63543/09, 46707/13, 46714/13 ja 12720/14 kohta - õigus elule

Durdaj ja teised vs. Albaania

Artikkel 2-1

Asjaolud

15. märtsil 2008 toimus Gërdeci rajatises ulatuslik plahvatus. Rajatises tegeleti relvajõudude kasutusest kõrvaldatud ja aegunud relvade, masinate ja varustuse demonteerimisega. Surma sai 26 inimest ja umbes 300 sai vigastada. Kaebajate seitsmeaastane poeg (taotlused 63543/09 ja 12720/14) suri ning teised taotluse esitanud kaebajad said raskeid eluohtlikke vigastusi. Järgnesid kriminaal-, haldus- ja tsiviilmenetlused.

EIK-sse pöördudes leiavad kaebajad, et riik ei olnud kaitsnud nende või nende lähedaste õigust elule (artikkel 2) ja, et juhtumi kriminaaluurimine ei olnud tõhus (artikkel 13).

EIK seisukohad

Artikkel 2

Menetluslik aspekt (tõhus uurimine/õigus elule)

EIK märkis, et peaprokuratuur alustas pärast plahvatust viivitamatult juurdlust ja palus abi alkoholi, tubaka, tulirelvade ja tulirelvade büroolt (ATF) ning rahvusvaheliselt reageerimisrühmalt (IRT). Süüdistuste koostamisel oli aluseks kolm ekspertiisiakti, mida kasutati süüdistatavate üle peetud kohtuprotsessil tõenditena. EIK järeldas, et uurimine oli olnud piisav, kuna üldiselt õnnestus tuvastada asjaolud ja olulised faktid ning vastutajad. Kuigi kedagi ei mõistatud mõrvas süüdi, olid kõik nende süüdimõistmised seotud Gërdeci intsidendi, eluohtlike tegude ja eluõiguse kaitsega artikli 2 tähenduses.

Kriminaalmenetluse osas võttis EIK arvesse, et asjas ei olnud tegemist tahtliku tapmisega, vaid raske ettevaatamatusega. Kuigi oli tõsi, et mõnda karistust oli hiljem vähendatud, ei olnud esialgsete karistuste vähendamine neid muutnud ebaproportsionaalselt leebeks. Samas märkis EIK, et Ülemkohus eraldas kaebajate tsiviilhagi kriminaalmenetlusest enne kui menetlus oli Tirana kohtus alanud. Kaebajaid sellest ei teavitatud ning neid ei kutsustud selles kohtuprotsessis osalema. Seega ei olnud kaebajatel kriminaalmenetluse käigus mingeid menetlusõigusi.

EIK on juba varasemalt tuvastanud, et konventsiooni artiklist 2 tulenev riigi menetluskohustus nõuab kriminaalõiguslikku reageerimist ning ohvritele tuleb anda võimalus kriminaalmenetluses tõhusalt osaleda. Seda ei saa kompenseerida võimalusega esitada tsiviilhagi eraldi tsiviilmenetluses, kuna selles menetluses ei uurita süüdistatava kriminaalvastutust.

EIK järeldas, et seetõttu oli rikutud artikli 2 menetluslikku aspekti.

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd.

Sisuline aspekt (õigus elule)

Seoses kaebajate kaebusega, et riigiasutused ei võtnud kasutusele piisavaid operatiiv- ja ohutusmeetmeid, pidi EIK välja selgitama, kas kahjuhüvitise väljamõistmist saab põhimõtteliselt lugeda riigi kohustuse täitmiseks seoses kahju hüvitamise sisulise aspektiga artikkel 2 tähenduses.

Kolm kaebajatest olid esitanud tsiviilhagi Tirana esimese astme kohtule. Neile hüvitist määrares leidis kohus, et riigiasutused ei rakendanud piisavaid ennetusmeetmeid tagamaks, et Gërdeci rajatises järgitaks minimaalseid ohutusstandardeid. Kohus järeldas, et ohtlik tegevus rajatises oli tulemuseks kahe kaebaja poja surmas ja teiste vigastamises. EIK arvates tähendasid need järeldused riigi vastutuse tunnistamist Zamira Durdaj ja Feruzan Durdaj poja surma ning Sabrije Picari elu ohustamise eest.

EIK leidis, et jättes kaebused esitamata nõustused need kaebajad vaikimisi, et nad on määratud summadega rahul, ning loobusid seetõttu siseriiklike õiguskaitsevahendite edasisest kasutamisest. Lisaks ei olnud väljamõistatud varaline ja mittevaraline kahju olnud väiksem sellest, mida EIK on mõistnud võrreldavates asjades artikli 41 alusel. Sellest järeldub, et nad ei saanud enam väita, et nad on artikli 2 selle aspekti alusel väidetava rikkumise ohvrid. Sellest tulenevalt lükkas EIK nende kaebuse konventsiooni artikli 2 selle aspekti alusel tagasi.

Artikkel 41

EIK leidis, et Albaania peab maksma Zamira Durdajile ja Feruzan Durdajile ühiselt 12 000 eurot ja teistele kaebajatele 10 000 eurot mittevaralise kahju hüvitamiseks ning 8 000 eurot ühiselt kõigile kaebajatele kulude katteks.

Lahendile on lisatud eriarvamus.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõtte](#) (inglise keeles)

9. november 2023

Lahend 46131/19 - sõltumatu ja erapooletu kohtupidamine

Toivanen vs. Soome

Artikkel 6-1

Asjaolud

2014. ja 2015. aastal saatis advokaadist kaebaja umbes 10 kuu vältel mitmele kohtunikule ja ametiasutusele e-kirju, milles kritiseeris neid ja palus rakendada meetmeid seoses tema vastu algatatud kriminaalmenetlusega. Selle tulemusena otsustas kohtuesindajate register (*oikeudenkäyntiavustajalautakunta, rättegångsbiträdesnämnden*) tema litsentsi/tegevusloa tühistada, leides, et ta on ilmselgelt sobimatu kohtuprotsessil esindajana tegutsema.

Enne seda otsust oli 2014. aastal apellatsioonikohtu esimehe kohusetäitja ülesandeid täitev kohtunik L. edastanud kaebajalt tulnud teate politseile (mis oli adresseeritud apellatsioonikohtu esimehele), kuna ta leidis, et see sisaldas ähvardust ühe apellatsioonikohtus töötava kohtuniku vastu, kes oli seotud kaebaja vastu algatatud kriminaalmenetlusega.

Kaebaja kaebas registri otsuse edasi apellatsioonikohtusse. Apellatsioonikohtus pidi tema asja arutama kolmeliikmeline kohtukoosseis, kuid kohtunik L., kes ei kuulunud selle asja koosseisu ja täitis ajutiselt esimehe ülesandeid, otsustas asja anda üle seitsmest kohtunikust koosnevale laiendatud koosseisule. Kaebaja kaebus jäeti rahuldamata viie poolthäälega kahe vastu, kusjuures vastu olnud kohtunikud olid

esialgses koosseisus. Kohtunik L. hääletas laiendatud koosseisus poolt. Ülemkohus jättis kaebaja kaebuse rahuldamata.

EIK-sse pöördudes tugineb kaebaja artiklile 6 ning kaebab apellatsioonikohtu kallutatuse üle ning asja väidetava ebaseaduslikku üleandmisele kohtu laiendatud koosseisule.

EIK seisukohad

Artikkel 6-1

(a) Kaebuse liigitus – taotlus sisaldas kaebust, mis põhines kahel põhjusel: (i) väidetav erapoolik kohtupidamine, eelkõige seoses kohtunik L-ga, ja (ii) ebaõiglane kohtupidamine, mis tulenes otsusest viia kaebaja kohtuasja läbivaatamine üle apellatsioonikohtu laiendatud koosseisule. Need kaks väidet olid omavahel lahutamatult seotud, kuna kaebaja väitis tõhusalt, et otsus viia tema kohtuasi antud asjaoludel laiendatud koosseisule näitas kohtuniku L-i erapoolikust, kes oli selle otsuse teinud apellatsioonikohtu esimehe kohusetäitjana. EIK märkis, et küsimusi, mis puudutasid kohtuasja määramist konkreetsele kohtule, koosseisule või kohtunikule, uuriti tavaliselt artikli 6 „seadusega kehtestatud” aspekti alusel. Samas oli kaebaja kaebus sisaldanud ka väidet, et menetlus oli objektiivse erapooletuse testiga vastuolus. Ülemkohus uuris samuti asja sisuliselt sellest vaatenurgast, kas otsus viia kohtuasi laiendatud koosseisule viis selleni, et apellatsioonikohtu menetlus jäi selle kriteeriumile alla, kontrollides, kas see otsus oli konkreetsetel asjaoludel põhinenud objektiivselt vastuvõetavatel alustel. Seoses sellega kordas EIK, et artikli 6 lõike 1 aspekt „seadusega kehtestatud” oli tihedalt seotud sama artikli kohaste sõltumatuse ja erapooletuse tagatistega.

(b) Kaebaja kaebus tema kohtuasja üleandmise kohta apellatsioonikohtu laiendatud koosseisule – kriteeriumid kohtuasja laiendatud koosseisule üleandmiseks olid selgelt sätestatud apellatsioonikohtute seaduses (edaspidi „seadus”). Siseriiklikud õigusaktid andsid selles küsimuses kaalutusõiguse apellatsioonikohtu esimehele, kelle ülesandeid täitis sel ajal kohtunik L., mis oli piiratud juhtudel, kui suulised istungid toimusid või peeti. Sellistel juhtudel oli vaja erilisi põhjuseid. Ülemkohus leidis, et käesolevas asjas olid sellised põhjused olemas. Sellega seoses viitas ta põhjustele, mille kohtunik L. oma kirjalikus avalduses esitas, nimelt selle asja kaugeleulatuvale olemusele ja märkimisväärsele tähtsusele, sest selliste asjade kohta puudus kohtupraktika. EIK oli nõus Ülemkohtu arutluskäiguga, et sellise üleandmise eeskirja eesmärk oli anda usaldusväärne ja laiaulatuslik volituste alus oluliste otsuste tegemiseks, sõltumata sellest, kas kolmeliikmeline kohtukoosseis oli asja arutanud või mitte. Siseriiklike õigusaktide tõlgendamiseks seotud probleemide lahendamine oli peamiselt riiklike ametiasutuste, eelkõige kohtute ülesanne. Pealegi ei olnud asja üleandmine kaasa toonud kaebaja võimaluse kaotust otsustusprotsessis osaleda. Ta oli kutsutud osalema ja ta võis uuel istungil isiklikult osaleda, kuid ta otsustas isiklikult mitte osaleda ning ei olnud esitanud midagi, mis viitaks sellele, et talle ei olnud antud kõiki võimalusi oma kohtuasjas osalemiseks enne laiendatud koosseisu.

Kehtestatud olid ka muud menetluslikud tagatised. Esiteks sisaldas seadus selget sätet laiendatud koosseisu kohta, mida oli järgitud. Teiseks ei kuulunud kohtuasja üleandmise üle otsustanud kohtunik L. selle kohtu esialgsesse koosseisu ega osalenud üheski eelnevas arutelus. Vastupidi, kõik esialgse koosseisu kohtunikud kuulusid laiendatud koosseisu. Kolmandaks oli Ülemkohus küsinud kohtunik L.-lt üleviimise põhjuseid. EIK-d ei teavitatud sellest, kas üleandmisotsus on vaidlustatav. Samas ilmnes, et sellele otsusele võis tugineda menetlusveana Ülemkohtule kaebust esitades, mida kaebaja ka tegi. Ülemkohus oli seepeale rahuldanud kaebaja loataotluse ja viinud läbi põhjaliku menetluse. Ülemkohus leidis, et otsus oli täielikult kooskõlas siseriikliku menetlusõigusega. EIK-il ei olnud alust seda järeldust ümber lükata ja EIK lähtus sellest lähtuvalt, et asja menetlemine apellatsioonikohtus oli kooskõlas seadusandja poolt 1999. aastal kehtinud seaduse vastava sättega.

Lisaks märkis EIK, et Ülemkohtul oli täielik pädevus kaebaja tegevusloa kehtetuks tunnistamise küsimust sisuliselt läbi vaadata. Kaebaja väitis enne seda, et tema tegevusloa kehtetuks tunnistamiseks ei olnud seaduslikku alust. Ülemkohus oli tema käsutuses olevatele dokumentidele tuginedes toetanud apellatsioonikohtu laiendatud koosseisu põhjendusi ja otsustas üksmeelselt, et tühistamine tuleb jätta jõusse.

EIK leidis, et kohtuasja üleandmine laiendatud koosseisule vastas väljakujunenud kohtupraktika kohastele kriteeriumidele ega toonud iseenesest kaasa seda, et kaebaja kohtupidamine muutus artikli 6 tähenduses ebaõiglaseks.

(c) Kaebaja väide erapoolikusest – kohtunik L. poolt 2014. aastal politseile edastatud kaebaja e-kiri oli adresseeritud apellatsioonikohtu esimehele, mitte konkreetselt temale. Ülemkohtu otsuse kohaselt oli tavapärane, et politseile edastati e-kirjad, mis sisaldasid töötajate vastu suunatud ähvardusi. EIK ei leidnud, et eeltoodut võiks iseenesest pidada isikliku eelarvamuse tõendiks.

Kokkuvõtvalt oli EIK veendunud, et menetluses oli piisavad tagatised, et välistada õigustatud kahtlused erapooletuse suhtes.

EIK ei tuvastanud artikkel 6-1 rikkumist.

Lahendile on lisatud eriarvamus.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)